Poliisihallituksen asiantuntijalausunto U 69/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä

1 Lausuntopyynnöstä

Eduskunnan liikenne ja viestintävaliokunta on pyytänyt Poliisihallituksen asiantuntijalausuntoa ja asiantuntijan kuulemista asiassa U 69/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä.

2 Valtioneuvoston kirjelmän sisältöä koskevat huomiot

Komission ehdotus lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskeva asetusesitys on yleisesti ottaen kannatettava. Voimassa oleva kansallinen ja EU-lainsäädäntö eivät kaikilta osin mahdollista tehokasta ja toimivaa lasten seksuaalisen väkivallan torjuntaa ja käsiteltävänä oleva komission esitys on askel oikeaan suuntaan kyseisten rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Poliisi vastaanottaa kansainvälisiltä lainvalvontaviranomaisilta, kolmannelta sektorilta ja kansalaisilta kasvan määrän ilmoituksia lasten seksuaalisen hyväksikäytön aineistosta verkkoympäristössä sekä groomingista (lapsen houkuttelu seksuaaliseen tekoon). Pelkästään kansainvälisiltä toimijoilta vastaanotetaan vuosittain tuhansia tähän aihepiiriin liittyviä viestejä. Komission mukaan lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan määrä on kansainvälisesti kasvanut räjähdysmäisesti ja nykyinen EU-lainsäädäntö ei ole riittävä suojelemaan lapsia seksuaaliväkivallan uhriksi joutumiselta. Verkkovälitteinen rikollisuus on rajat ylittävää rikollisuutta.

Palveluntarjoajien vapaaehtoiset toimet lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjumiseksi ovat joissain tapauksissa olleet oikean suuntaisia, mutta riittämättömiä, josta osoituksena on lainvalvontaviranmaisille toimitettavan tiedon merkittävä kasvu. Vapaaehtoiset toimet lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten torjumiseksi eivät ole olleet riittäviä ja tämän rikostyypin rajat ylittävän luonteen vuoksi EU-lainsäädännölle on tarve.

Verkkoympäristö mahdollistaa lapsiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan aineiston levittämisen, kyseisen aineiston hankkimisen sekä lapsiin kohdistuvat seksuaaliväkivallan teot verkkoalustoilla. Lapsiin kohdistuva seksuaa-

liväkivalta on rikoksentekijöille myös tuottoisaa rikollista liiketoimintaa ja rikoksentekijät voivat maksaa siitä, että he voivat katsella lapselle tehtävää seksuaalista väkivaltaa verkon välityksellä. Tällaiseen toimintaan ei voida puuttua vain kansallisella lainsäädännöllä tai kansallisen lainvalvonnan kautta vaan tehokkaat torjuntatoimet edellyttävät lainsäädäntöä, joka velvoittaa tietoverkkojen palveluiden tarjoajien ennalta estävää sekä ilmoituksiin reagoivaa toimintaa. On kestämätöntä, että erilaisilla internetin julkisilla alustoilla voidaan tarjota lasten seksuaalisen väkivallan aineistoa ja internetin palveluntarjoajat eivät reagoi aineiston poistopyyntöihin tai reagoivat niihin hitaasti.

Erityisesti rikosten ennalta estämisen kannalta yksityisen sektorin toiminta lasten seksuaalisen väkivallan aineiston levittämisen torjunnassa on vaikuttavampaa kuin viranomaisten toiminta yksittäisten tekojen estämisessä. Mikäli teknologiaa voidaan hyödyntää groomingin ja lasten seksuaalisen väkivallan aineiston leviämisen torjunnassa, niin tällä voidaan ennalta estää tekoja sen sijaan, että tekojen tapahduttua ryhdyttäisiin selvittämään tekoja. Ennalta estävällä toiminnalla voidaan säästää lasten inhimillistä kärsimystä ja toimia taloudellisesti tehokkaalla tavalla huomioiden yksilöiden oikeudet.

3 Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvoston kantaa voidaan pääosin kannattaa. Valtioneuvoston kannassa on tuotu esille lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisen tärkeys, jota voidaan esitetyllä lainsäädännöllä edistää. Kannassa todetaan myös sen tärkeys, että lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnassa on selkeä ja määritelty oikeudellinen kehys, joka mahdollistaa lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnan.

Kannassa on nostettu esille myös se, että on tarpeen estää lasten joutuminen uudelleen seksuaalisen väkivallan uhriksi. Verkkoympäristöön viety lasten seksuaalisen väkivallan aineistoa voidaan helposti levittää ja jakaa useille alustoille, jonka vuoksi lapsi pysyy seksuaalirikoksen uhrina ja tulee uudelleen uhriksi aina kun aineistoa jaetaan.

Komission esityksessä ehdotettavan EU-keskuksen perustamista voidaan pitää kannatettavana, koska se voi oikein toimiessaan pitää yhteyttä useisiin suuriin internetin palveluntarjoajiin ja luoda toimivat prosessit, jotka mahdollistavat lasten seksuaalisen väkivallan aineiston poistamisen.

EU-keskuksen sekä kansallisen keskuksen tehtävät ja roolit olisi erittäin tärkeä selvittää ja kirjata nämä asetukseen. Vaikka EU-keskus toimisikin Europolista erillisenä toimintona, niin toiminnan päällekkäisyyksiä tulisi vält-

tää sujuvalla tiedonvaihdolla ja hyödyntämällä Europolin tekemää yhteistyötä palveluntarjoajien kanssa. Koska kyseessä on käytännöstä rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä, niin EU-keskuksen tai kansallisen keskuksen toimintaa ei tule eriyttää kokonaisuudessaan lainvalvontaviranomaisten tehtävistä, joille yleisviranomaisina kuuluvat edellä mainitut rikostorjunnan tehtävät. Liialla toimintojen eriyttämisellä lisätään byrokratiaa ja päällekkäistä työtä.

Valtioneuvoston kannassa esiin nostettu kansallinen liikkumavara asetuksen soveltamisessa on tarpeen erityisesti toiminnan kansallisessa järjestämisessä. Asetuksen tulisi mahdollistaa jäsenvaltioiden oikeuden järjestää kansallisesti asetuksessa mainitun tiedon hallinnollinen käsittely siten, ettei asetus velvoittaisi luomaan uusia ja poliisista erillistä elintä tiedon käsittelyä varten. Mikäli uusien ja erillisten hallinnollisten elinten luominen poliisin ulkopuoliseksi toiminnoksi on ehdottoman tarpeellista, niin rikosten torjumiseksi tarpeellisen tiedon käsittelystä on säädettävä riittävän tarkkarajaisesti siten, että poliisilla on oikeus saada riittävät tiedot rikostorjuntaa varten. Tiedon käsittelyn mahdolliset rajoitukset ja esteet tulisi selvittää lainsäädännön valmistelun aikana ja varmistaa, että asetus tukee rikostorjuntaa sen sijaan, että se vaikeuttaisi tiedon saantia ja välittämistä.

Asetusehdotuksella tulisi olemaan vaikutuksia viestinnän luottamuksellisuuteen ja valtioneuvoston kannassa on tuotu esiin tarve löytää tasapaino eri tekijöiden välillä. Asiaa arvioitaessa on tärkeää, että eri oikeuksien punnissa annetaan riittävä painoarvo lasten hengen ja terveyden sekä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojille sekä lasten oikeuksien erilaisilla kansainvälisille sopimuksille, kuten YK:n lasten oikeuksien sopimus sekä Lanzaroten sopimus. Vaikka viestinnän luottamuksellisuuden suoja on valtioneuvoston kirjelmässäkin esille tuodulla tavalla perustuslaissa suojattu oikeus, on tästä suojasta mahdollista poiketa silloin kun se on ehdottoman välttämätöntä jonkin toisen ja merkittävämmän oikeuden suojaamiseksi. Viestinnän luottamuksellisuuden oikeuden painoarvoa arvioitaessa on otettava huomioon, että lapsiin kohdistuvissa seksuaalisen väkivallan teoissa voidaan aiheuttaa usein läpi elämän kestäviä fyysisiä ja henkisiä vammoja, jonka vuoksi yksittäisissä ja tarkoin määritellyissä tapauksissa viestinnän luottamuksellisuuden suojasta on voitava luopua.

On myös huomioitava, että tietoa, joka on salattu ei tulisi arvioida sisältönsä osalta jollain tavalla merkityksellisemmäksi kuin sellaista tietoa, jota ei ole salattu, koska salauksella ei ole vaikutusta viestinnän sisältöön tai sen viestinnän luottamuksellisuuden suojaan oikeutena.

Asetusehdotuksessa määritellyt keinot lasten seksuaalisen väkivallan aineiston tunnistamiseksi saattavat vaatia jonkin verran täsmennystä ja valtioneuvoston kanssa esiin nostettu teknologia neutraalius on varmistettava, jotta teknologian kehittyessä lainsäädäntö ei aseta tarpeettomia rajoituksia

lainsäädännössä kielletyn lasten seksuaalisen väkivallan aineiston havaitsemiseen.

4 Vaikutukset kansalliseen lainsäädäntöön ja viranomaisten toimitaan

Kuten valtioneuvoston kirjelmässä todetaan, niin kansallisesti olisi säädettävä toimivaltaisista viranomaisista. Asetusta valmisteltaessa olisi tärkeää tässä lausunnossa edellä mainituista syistä varmistaa se, että asetus antaa riittävän kansallisen liikkumavaran toiminnan tarkoituksenmukaiseen toteuttamiseen.

Mikäli asetusehdotus tavoitteidensa mukaisesti tehostaa viranomaisten tietoon tulevin lasten seksuaalisen väkivallan tapausten määrää, niin on varmistettava, että poliisilla on riittävät resurssit ennalta estää, paljastaa ja selvittää lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Jos lainsäädäntö lisäisi poliisille tulevien ilmoitusten määrää ilman mahdollisuutta selvittää rikoksia, niin asetusehdotukselle asetetut tavoitteet eivät monilta osin täyttyisi.